

Tema 3

Kontler, Laszlo: Tisočletje v Srednji Evropi: madžarska zgodovina

REVOLUCIJA IN VOJNA ZA NEODVISNOST 1848-1849

Zdelo se je da bo dvor zmožgal obvladati liberalni izziv. Spričo napadov vlade na sistem upraviteljev opozicija ni mogla izsiliti odstopa vlade. Feb. 1848 – obe strani se znajdetata v pat položaju. Šele val evropskih revolucij = potisnil razvoj iz mrtve točke.

Revolucije l. 1848:

→Bile rezultat več povezanih dejavnikov

⇒od splošne napetosti (povzročal jo je konzervativni mednarodni sistem, sprejet l. 1815)

⇒preko gospod. in finanč. krize pred l.1848

⇒do medsebojne podpore obeh

⇒ter reakcije nemirov obeh, po vsej celini – čeprav so bili ti učinki simbolični, plitki; dogodki, izidi revolucij, kljub pribl. skupni ideologiji, odsev lokalnih razmer.

V to reakcijo se vključi tudi mađ. revolucija ⇒pred njo izbruhnejo rev. v Palermu, Parizu, sredni Italiji, Piemontu, na Dunaju

⇒sledile pa so ji: berlinska, milanska, beneška, praška, bukreštanska.

Najprej izbruhne v Neaplju → vendar glavni povod revolucij so bili dogodki 22-25. feb. v Parizu.

Novica, da je Ludvik Filip odstavljen doseže Bratislavo. To povzroči razburjenje ⇒ to razburjenje izkoristi Kossuth

ima govor 3. marca, pozove svoje tovariše poslance naj dvignejo svojo politiko na raven tega trenutka, zahteval takojšnjo uresničitev opozicijskega programa reform.

- Kroni pošljejo nagovor s povzetkom zahtev
- Nemški prevod govora ogreje Dunaj ⇒ 13. marca, na Dunaju izbruhne revolucija, ki vrže Metternicha.

Pod vtisom revolucije na Dunaju = nadvojvoda Štefan poskrbel, da je Gornji dom oddobil Kossuthov govor

15. marec: državnozborsko odposlanstvo gre na Dunaj in izroči listino vladarju

Isti dan izbruhne revolucija v Pešti.

Kossuth, po 3. marcu zaprosi opozicijske kroge v ogrski dejanski predstolnici-naj s peticijo podprejo njegova prizadevanja. Ti so z DVANAJSTIMI TOČKAMI – sestavil jih je Joszef Irinyi- presegli zahteve v Kossuthovem govoru

ti so terjali svobodo tiska in polno enakopravnost pred zakonom-prva točka

Irinyi:

- Bil član radikalnih intelektualcev – marčni mladeniči
- Njihovih shodov se udeležujejo tudi študentje, meščani, pripadniki nižjih slojev
- Pripravljajo shod za 19. marec, vendar jih novica o revoluciji na Dunaju doseže 14. marca in se odločijo za takojšnjo akcijo.
- Naslednje jutro dajo stiskati dvanajst točk in Petofijevo NARODNO PESEM.
- Množica naraste na 20 000 ljudi, gre do občinskih svetov v Budimu in Pešti in nazadnje do gubernija ⇒ vsi potrdijo 12 točk
- Splošno navdušenje pripomore k izpustu edinega mađ. političnega jetnika utopističnega pisatelja Tancsicsa in uprizoritev dotedaj prepovedane Katonove drame Ban Bank

Vendar... Pešta ni bila Pariz.

Kossuth pozdravi to, vendar da vedeti, da prestolnici ne bo dovolil, da bi si lastila vlogo gospodarja dežele, katere del je bila.

Državni zbor je pod Kossuthovim vplivom ostal glavno gonilo sprememb – še posebej po tem, ko novica o peštanski revoluciji doseže Dunaj.

Državnozborni nagovor = bil odobren in Staatskoferenz je 18. marca imenovala **grofa Lajosa Batthyanyja** za ministrskega predsednika Ogrske in mu zaupala nalogo, naj oblikuje kabinet.

Isti dan ⇒ izbruhne revolucija v Milanu – to potegne Avstrijo v vojno za ohranitev italijanskih provinc in jo, skupaj z domačimi težavami, ohromi, da se ne more zoperstaviti Mađarom.

edini proti mađ. ukrep, ki se kasnej izkaže za zelo pomembnega je bilo imenovanje **Josipa Jelačića za bana HR.**

Ogrska: Revolucija izbruhne v času zasedanja državnega zbora

ta na videz znova potrdi stare svobodščine
naroda ⇒ dejansko v 3 dneh uzakoni program, ki ga v prejšnjih dveh desetletjih izdela generacija reformatorjev.

Izraz ZAKONITA REVOLUCIJA je opravičilo za dejstvo, saj so prekršili osnovna proceduralna določila stare ustave.

Mađ. revolucija:

- Ne samo zmaga, še več
- Njene dosežke spomladi 1848 okrepijo z zakonom.

31. aprilskih zakonov = USTAVA = 11. aprila potrdil Ferdinand V:

- Ogrska je postala dedna ustavna monarhija
- Ostala je povezana s Hab. Monarhijo
- Vladar = zadržal pravico, da napove vojno/sklene mir, imenuje važne državne funkcionarje
- Ustavna povezava Ogr.-Avst. še bolj slabi, ko Palatin postane kraljevi namestnik in je v cesarjevi odsotnosti dobil vsa pooblastila

odločbe ne cesarja ne namestnika niso veljavne, če jih ne podpiše eden izmed ministrov v vladi

Vlada:

- Sestavljata jo 2 doma: - spodnji
- gornji (visoko plemstvo, visoki dostojanstveniki)
- Voljena vsaka 3 leta
- Razglasili so ponovno združitev Ogrske in Transilvanije, izoblikovala naj bi se neodvisna ogrska uprava.
- Redke omejitve svobode tiska ne preprečijo kritik na račun vlade.
- Državljanji dobijo enake pravice pred neodvisnimi sodišči, varnost oseb, lastnine = zajamčena z zakonom
- Vse krščanske veroizpovedi so razglašene za enakopravne, judom iz previdnosti ne dovolijo poplone osamosvojitve – rev. vlada judovsko preb. Obravnava pravično in si pridobijo njihovo privrženost
- Aprilski zakoni: odpravijo davčne privilegije; omejitve glede pretoka zemlje, blaga, delovne sile; ukinejo sodno oblast zeml. gospodov nad kmeti; osvobodijo tlačane zemljiške zaveze in dominikalnih obveznosti.

Batthyanyjeva vlada se 14. aprila preseli v Pešto. Je koalicijska.

Ostala sta 2 nerešljiva problema, ki potisneta Ogrsko v vojno proti Avstriji in vržeta Batthyanyjevo vlado:

1. nedorečenost aprilskih zakonov glede zunanjih zadev, financ, vojske, nezadostne razmejitve pristojnosti med avs. in ogr. vojnim ministr. ter nejasnosti glede novačenja, razmeščanja vojakov
2. odnos Ogrske z nemađ. Narodi

HR = še podložna Ogrski, vendar si prizadeva za enak status Hab. monarhiji, kot ga je dobila Ogrska.

Ogrska liberalna ustava molči o pravica teh narodov ⇒ mađ. določa za pravni in upravni jezik dežele, zanika pravice do predstavnikov, ker naj bi bili škodljivi ostanki fevdalne preteklosti.

Batthyanyjeva vlada začne spreminjati Narodno gardo, civilne domobranske oddelke v učinkovito narodno obrambo. Deset bataljonov »branilcev domovine« , ki jo izberejo maja, naj bi skupaj z redno vojsko predstavljalo jedro državne vojske.

HR narodni odbor, je bil konec maja izvoljen v Zagrebu = zahteval neodvisno odgovorno vlado in Jelačić je na pobudo avstr. vojnega ministra Latourja začel organizirati vojsko.

Batthyanyjev v začetku junija na dvoru doseže, da so HR bana odpustili....se Jelačić ne pokori.

Kmalu zavre tudi pri Srbih ⇒ na kongresu, ki ga skliče njihov verski vodja, metropolit Josif Rajačić, so 13. maja razglasili **POLITIČNO AVTONOMIJO SRBSKE VOJVODINE** v Hab. monarhiji.

Sredi junija – na J izbruhnajo oboroženi spopadi

poleg domačih SR upornikov, razbojnikov, so se postavile cesarsko-kraljeve obmejne straže **PROTI** cesarsko-kraljevi redni vojski

Slovaški kongres = 10. maja zahteval ločeno slovaško narodno skupščino in ozemeljsko samoupravo.

Romuni so na srečanju 15-17. maja oblikovali narodni odbor ⇒ mu je predsedoval pravoslavni škof Andrei Saguna, izrazil je zahteve po avtonomiji.

5. julij-ogrski parlament: razen peščice konzervativcev, 40 radikalcev = velika večina podpirala vlado

11.julij – Kossuth z govorom oceni mednarodni in notranji položaj, zaključí, da se je Ogrska znašla v glavnem prepuščena sama sebi, da se sooča s prevratom za katerim je moč čutiti protirevolucijo.

ta govor prinese zelo rabljen denar, saj so poslanci izglasovali več kot 40 milijonov forintov kredita in nabor cca. 200 000 vojakov. Pod pogojem, da se odnosi z dvorom in dinastijo ne poslabšajo, je parlament hkrati izglasoval tudi pomoč, rekrute, ki jih je zahteval vladar, da bi dokončal vojno v S Italiji, vendar je kot pogoj postavil zahtevo, da mora Avstrija jamčiti za pravice in svobodščine ital. naroda.

Kossuthova ocena položaja = bila pravilna. Hab. dvor je Jelačiću poslal spodbudo. Britanija se je umaknila v osamo, FR se ukvarja z notranjimi problemi, **RUSIJA** še vedno predstavlja prisotno nevarnost.

25. julija Avstrija utrdi svojo oblast nad S Italijo in okrepi položaj konzervativcev na Dunaju – dvor se vrne iz Innsbrucka v prestolnico.

V teh okoliščinah = bila izjava Batthyanyjevega ministrstva 3. avg. (da v primeru vojne med AVST. in frankfurtsko skupščino Ogrska ne bo podprla vladarja) nediplomatska in je prekršila avstrijsko zahtevo po zakonitosti in neomajni zvestobi. Batthyany in Deak sta konec avgusta odpotovala na Dunaj, da bi razčistila zadeve. Namesto tega = Wessenbergova vlada 31. avg. izdala memorandum, v katerem je ugotovila, da so Aprilski zakoni v nasprotju s pragmatično sankcijo

ker dovoljujejo ustanovitev ločenih ogrskih ministrstev za vojsko in finance in jih razglasila za nične.

4. sep. ⇒ JELAČIĆU VRNEJO BANSKI POLOŽAJ... čez 1 teden 50 000 vojakov prekorači ogrsko mejo (HR, slabo opremljeni)

Batthyanyeva vlada = ODPSTOPILA 11. sep. Parlament je 16. sep. Ustanovil 6-članski Narodni obrambni odbor, ki naj bi se lotil priprav za vse bolj grozečo vojno.

Še bolj se zakomplicira ko je dvor imenoval – brez ministrskega podpisa, po mađ. neustavno – za vrhovnega poveljnika Ogrske grofa Ferenca Lamberga, da Jelačić ne bi postal gospodar položaja.

Kossuth predlaga parlamentu, naj razglasi Lamberga za izdajalca ⇒ to se zgodi 28. junija, ko se je ta skušal sestati z Batthyanyjem

Po teh dogodkih – čete generala Janosa Moge zaustavile Jelačićevo vojsko in jo 29. sept. porazile v BITKI PRI PAKOZDU.

Septembrski preobrat = pomenijo dogodki med Wessenbergovim memorandumom in bitko pri Pakozdu

= ogrsko revolucijo spremenil v vojno za samoobrambo, za neodvisnost, katere cilj je bil ohraniti dosežke mirnega zakonodajnega procesa, začete spomladi 1848.

Alternativna rešitev bi bila žrtvovati te dosežke in se podrediti protirevoluciji, ki se je formalno začela s kraljevskimi odredbami 3. oktobra, razpustila ogrski parlament in podredila Ogrsko vojaški vladi pod novo imenovanim kraljevskim komisarjem, banom Jelačićem.

Dežela je bila razglašena za uporniško...tisti, ki so se upirali pa za veleizdajalce.

Parlament je označil te odločbe za nezakonite...odgovoril je tako, da je 8. oktob. Narodnemu obrambnemu odboru po Kossuthovim vodstvom podelil izvršno oblast nad deželo.

Ponovi se reakcija iz marca:

- avst. vojni minister Latour je hotel poslati avst. čete na pomoč banu, ki ga je vojska prignala do avst. meje, čez katero nekdanji habs. častniki niso hoteli
- dunajski radikalci, ki so oboroževali mađ. revolucionarje, so se dvignili k tretji revoluciji, ki je slavila zmago 6. oktobra
- Latour je končal na ulični svetilki-verjetno ga obesijo
- Dvor pobegne iz prestolnice v Olornouc na Moravskem...od tu ostro ukrepa
- General knez Windischgratz = imenovan za vrhovnega poveljnika vseh hab. vojska – v 1 tednu je z 80 000 vojaki blokiral Dunaj

- To je bilo preveč za Mađ., ki so bili 30. oktobra poraženi v bitki pri Schwechatu
- Naslednji dan je revolucija na Dunaju zadušena
- Še dan kasneje = odstopilo ogrsko vrhovno poveljstvo in Kossuth je zaupal vojaško poveljevanje polkovniku Arturju Gorgeyu... odločitev je bila dobra, vendar že od začetka sporna. Gorgey reorganizira vojsko, da se je lahko spopadla z eno izmed velesil tistega časa. Hkrati se je upiral Kossuthovim navodilom, če so bila ta sprta z vojaško logiko.

Windischgratz = 21. nove. uredil, da je njegov sfak Felix Schwarzenberg, sestavil nov kabinet s centralističnim in absolutističnim programom, ki je zajemal vse cesarstvo z Ogrsko vred
 = odstranil je Ferdinanda V, in ga 2. dec. zamenjal z njegovim 18-letnim nečakom Francem Jožefom.

Mađ. parlament zavrne oboje: stališče in Franca Jožefa.... Windischgratz se ne zmeni za to ⇒ W. Začne 13. dec. uresničevati namero = znova vzpostaviti red in zakonitosti na Ogrskem.

30.dec. je oddelek ogrske vojske tepen pred Pešto-Budimom. Windischgratz je bil tako samozavesten, da ni preganjal sovražnika, ampak je raje organiziral protirevolucionarno vlado, v Olomouc pa sporočil, da je upor zadušen – to pa ni bilo res.

Čeprav so se vladne vrste zdesetkale zaradi odstopov, tistih, ki so pobegnili k avst., ali pa so se potuhnili.... So vladne službe in sam parlament kmalu spet normalno delovali in vojna industrija – predstavljena na V države, je dalala s polno paro. Parlament ni izgubil nadzora nad izvršno oblastjo.

Režim je bil vse prej kot revolucionarna diktatura – kakršno zahteva radikalna manjšina pod vodstvom Laszla Madarasza.

Na drugi strani je mirovna stranka, ki išče pomiritev z Dunajem. Kossuth lovi ravnotežje med obema stranmi. Zanašal se je na številčno, močno sredino. Vsi so se pa zavedali, da so v teh okoliščinah rezultati odvisni od vojske.

V začetku januarja so civilne oblasti v spremstvu dela vojske zapustile Pešto. Gergey pelje drugidel vojske proti S – da bi odvrnil Windischgratzovo pozornost. Ta zimski pohod je dobro strateško dejanje...že 2 mu uspe rešiti svojo vojsko pred uničenjem. Začetek februarja – združi se z četami na V.

Gergey = da bi preprečil dezerterstvo med svojimi častniki, pred začetkom umika izdal manifest – z njim je prisegel zvestobo Aprilskim zakonom in kralju ⇒ s tem je izzval Narodni obrambni odbor.

Kossuth mu izrazi nezaupanje...zamenja ga s poljskim grofom Henrikom Dembinskim

izkaže se, da je to bila napaka. Bil je nesposoben....in avstrija zmaga v bitki pri Kapolni 25. in 27. feb.

Kralj znova reče, da so uporniške horde uničene. V odgovor je dvor razpustil cesarski parlament, ki je zasedal v Kromerizu in 4. marca odobril ustavo narodom Njegovega veličanstva.

v tej oktroirani ustavi, ki je ostala na papirju je predvidel centralizirano cesarstvo z razmeroma liberalno volilno pravico za moške, precejšnje državljanske pravice, mestno samoupravo....vendar brez ministrske odgovornosti in z zelo omejeno avtonomijo v provincah....ki bi jo bilo treba, vsaj na Ogrskem, preurediti.

Windisch-Gratz je že drugič slabo ocenil položaj.

Kossuth je slutil upor. Zamenja Dembinskega z Antalom Vetterjem...ta odstopi čez nekaj tednov in ponovno je za vrhovnega poveljnika imenovan Gorgey.

S tem se začne verjetno najslavnejše poglavje mađ. vojaške zgodovine:

- Bern je osvajal Temeški banat in ukroti Srbe
- Glavna vojska v začetku aprila dobi vrsto bitk med Tiso in Donavo
- Ofenziva se nadaljuje tudi po te, ko Windisch-Gratza zamenja general Ludwig Welden
- Sledijo zmage ogrske vojske: osvojijo Vac, Komarom, Pešto, blokirajo Budim

Na vrhuncu uspehov v spomladanski ofenzivi = Kossuth se odloči izpeljati načrt, ki ga je zasnoval na začetku 1849 ⇒ ko postane jasno, da ni nobene možnosti za spravo z dvorom.

oblikoval ga je kod odgovor na kromeriško ustavo, ki je Ogrski odrekala neodvisnost in v njem zahteval odstavitev habsb. vladarske hiše in razglasitev ogrske neodvisnosti.

S tem je upal, da bo s tem utišal radikalce in preprečil vmešavanje vojaš. poveljnikom v politiko. Želel je tudi omejiti delovanje mirovne stranke. Pričakoval je, da bo razglasitev neodvisnosti Ogrski prinesla mednarodno priznavanje

Neodvisnost so razglasili 14. aprila. Habsb. dinastija je bila spoznana za krivo večkratnih kršitev ustave in vojaških posegov proti ljudstvu ⇒ to je dovolj močan razlog za njeno odstavitev.

Kossuth je dobil naziv guverner – predsednik države in imenovan je bil nov kabinet z Bertalanom Szernerejem na čelu.

Razglasitev neodvisnosti ni odobrila sadov na katere je upal Kossuth:

- Ustavodajna skupščina se ni nikoli sestala, pa tudi drugi cilji notranje politike so ostali neuresničeni
- Mednarodnega priznanja ni bilo

- Frankfurtska skupščina od katere so Mađ. največ pričakovali ni več zasedala
- Prusija še ni bila pripravljena izzivati Avstrije
- FR je imela domače težave
- Anglija reče, da ne pozna druge Ogrske, kot tiste, ki je del Hab. monarhije
- Rusija govori v prid Avstrije ⇒ na prošnjo Franca Jožefa je Rusija 9. maja obljubila pomoč. Novica doseže Ogrsko preden so proslavili vrnitev revolucionarne vlade v prestolnico. Poraz je postal neizogiben.

Po dokončani Radetzkyevi zmagi na IT fronti je lahko Avstrija končno ukrepala in prerazporedila svojo vojsko.

načrt operacij: iz Z prodirajoče hab. sile; iz S in V prihajajoči Rusi naj bi stisnili Mađ. in zlomil njihov odpor.

Mađ. načrt se je zdel izvedljiv dokler niso izvedeli kako številčna je sovražnikova vojska. Takrat je začelo bit vedno manj soglasja med vojaškimi vodji

vse več oplašenih prebivalcev se je poskušalo izogniti naboru in se vdajalo zmagoviti vojski.

Gogery se je moral umakniti pred Haynaumom, ki je proti koncu junija začel pohod z vrsto zmag nad ogrsko vojsko zahodno od prestolnice. Pomaknil se je na jug, kjer naj bi se po spremenjenih ogrskih načrtih združil z vojskama Berna in Dembinskega.

→ Bern je prispel iz Transilvanije praktično brez čet, ker so mu jih uničili ali razkropili Rusi

→ slabo organizirana logistika Dembinskega pa je bila vzrok za katastrofalni poraz južne vojske pod njegovim poveljstvom 9. avgusta v bitki pri Tamišvarju.

V začetku julija se je tudi revolucionarna vlada preselila na jug, najprej v Szeged in nazadnje v Arad.

Kossuth in njegovi tovariši so z občudovanjem vredno odločnostjo uvajali politiko, ki je več desetletij ostala napredna.

Teleki, ki se je v stikih s Czartoryskijevim krogom v Parizu prepričal, da bo madžarska neodvisnost odprla veliko regijskih vprašanj, je predlagal pomiritev z nemadžarskimi narodnostmi.

Romunom je postal jasno, da so Rusi enako velika nevarnost za njihovo enotnost kot so Madžari, Slovanom pa, da jih Avstrija pridno izkorišča za dušenje madžarskih zahtev in pri tem samapprav nič ne upošteva njihovih.

Kossuth je z veseljem sprejel ponudbo Nicolaeja Balcescuja, voditelja leta 1848 zatrite vlaške revolucije, da bo posredoval med ogrsko vlado in transilvanskimi Romuni.

Rezultat tega posredovanja je bil "Načrt pomiritve", sestavljen 14. julija, ki je romunskim državljanom Ogrske podeljeval vse pravice razen ozemeljske avtonomije.

z zakonom, izglasovanim v parlamentu 28.julija, so ista načela začela veljati tudi za druge narodnosti.

Istega dne je bil sprejet tudi zakon o enakopravnosti Judov.

Žal so ukrepi prišli prepozno, da bi lahko kakor koli vplivali na dogajanje.

Po katastrofi pri Temišvaru se je ogrska vojaška moč skrčila.

Na srečanju **10.-11.avgusta** so **člani vlade odstopili** ter s svojimi zadnjimi podpisi Gorgeyu podelili diktatorska pooblastila. Kossuth z nekaj vojaki in civilisti napotil proti osmanski meji, takrat Gorgey storil:

- Trinastega avgusta se je pri Vilagosu brezpogojno vdal – Rusom in ne Haynauu, ker je še vedno bolj upal, da boto bolje.
- Vdaja je bila edina podobnost med Nagymajtenyjem leta 1711 in Vilagosom leta 1849.
- Nasprotno pa v borbi za neodvisnost v letu 1848-1849 Franc Jožef, Schwarzenberg, ali Haynau niso niti za trenutek pomislili na možnost kompromisa.